

Ismertetések – Rezensionen – Reviews

Katsauksia – Рецензии

**Alho Alhoniemi–Nina Agafonova–Mihail Mosin:
Suomalais–ersäläinen sanakirja. Finneñ–erzañ valks.**

Turku 1999. 542 lap; Saransk 2000. 506 lap

A Turku Egyetem Finn és Általános Nyelvészeti Tanszéke az utóbbi években a volgai finnugor nyelvek legfontosabb finnugor szótárkészítő műhelyévé vált, két cseremisiz (Arto Moisio: *Marilais–suomalainen sanakirja*, 1992; Arto Moisio–Ivan Galkin–Valentin Vasiljev: *Suomalais–marilainen sanakirja*, 1995) és két mordvin szótár (Jaana Niemi–Mihail Mosin: *Ersäläis–suomalainen sanakirja. Erzañ–finneñ valks*, 1995; Eeva Herrala–Aleksandr Feoktistov: *Mokšalais–suomalainen sanakirja. Mokšeñ–finnoñ valks*, 1998) látott itt napvilágot a közelmúltban, s őket követi most a turku egyetem és a szaranszki egyetem közös gondozásában Alho Alhoniemi, Nyina Agafonova és Mihail Moszin új szótára, a *Suomalais–ersäläinen sanakirja*.

Ez a szótár szervesen illeszkedik az utóbbi időben fellendült mordvin lexikográfia vonulatába. A kilencvenes évek termése (a turku kiadványok mellett) a kétnyelvű szótárak sorában igen bőséges: B. A. Szerebrennyikov–R. N. Buzakova–M. V. Moszin: *Erzañ–ruzoñ valks. Эрзянско–русский словарь*. Moszkva, 1993; V. Sz. Scsemerova: *Erzañ–ruzoñ valks. Русско–эрзянский словарь*. Szaranszk, 1993; V. I. Scsankina: *Mokšeñ–ruzoñ valks. Русско–мокшанский словарь*. Szaranszk, 1994; O. Je. Poljakov–A. N. Kelina: *Русско–мокшанский школьный словарь*. Szaranszk, 1996; B. A. Szerebrennyikov–A. P. Feoktyisztoz–O. Je. Poljakov: *Mokšeñ–ruzoñ valks. Мокшанско–русский словарь*. Szaranszk, 1998; Mészáros Edit–Raisza Sirmankina: *Erza–mordvin–magyar szótár*, Szeged, 1999. Ugyancsak ennek az évtizednek az eredménye Heikki Paasonen nagyszótára (*Mordwinisches Wörterbuch I–IV*.

· Az eltérő terjedelem a párhuzamos kiadás különböző szedéstükréből adódik.

ménye Heikki Paasonen nagyszótára (*Mordwinisches Wörterbuch I–IV*. Helsinki 1990–96), D. V. Cigankin és M. V. Moszin etimológiai szótára (*Etimologijaŋ valks*. Szaranszk, 1998) és R. Sz. Sirmankina frazeológiai szótára (*Frazeologijaŋ valks*. Szaranszk, 1998). A kétnyelvű szótárakról bővebb ismertetést a FUD 6. számában írtam (Új mordvin szótárak, 172–179).

Az új finn–erza szótár készítői az előszóban vázolják, milyen nehézségeket jelent egy nemzetközi szerkesztőgárda működtetése. A munka alapjául az 1995-ben megjelent erza–finn szótár finn szóanyagát vették („se ei kuitenkaan antanut hyvin suurta apua nyt ilmestyvän sanakirjan tekoon”), a finn szólistát Alhoniemi készítette el, az erza anyag első felét (*a–l*) Agafonova, a második részét (*m–ö*) Moszin gondozta. A szerkesztők munkájukat az évi rendszeres turkui találkozósaik, illetve egyszeri szaranszki tartózkodásuk alatt végezték.

Egy kisebb finnugor nyelv szótárának megítélése során talán a legfontosabb kérdés az, hogy mennyire finnugor, illetve mennyire orosz az adott szótár. Vannak olyan mordvin szótárak (például az erza–orosz nagyszótár), amelyek helyenként „elmordvinosított orosz–orosz” szótárnak tűnnek, s hemzsegnek bennük az orosz szakkifejezések. A finn–erza szótár készítőinek célja az „erzásítás” volt („sanakirjasta on yritetty tehdä mahdollisimman ersäläinen”). Ez, törekvésük szerint a gyakorlatban új erza képzők és összetételek megteremtését, illetve sok erza szó jelentésének bővítését jelenti. Alhoniemiék véleménye szerint céljukat legalább egy dologban elérték: bebizonyították, hogy az erzák képesek sokoldalúan fejleszteni saját nyelvüket. És ez igaz még akkor is, ha sok általuk teremtett új szó vagy szóalkotási mód nem fog meggyökeresedni a mordvinban.

A szerkesztők sok esetben igyekeznek tehát az orosz eredetű szó mellett megadni a mordvin megfelelőt is, például:

<i>aikataulu</i>	<i>график, расписания</i>	<i>важодемалув</i>
<i>ennakkotilaaja</i>	<i>абонент</i>	<i>сёрмадстыця</i>
<i>hullu</i>	<i>дурак</i>	<i>ормазкадозь</i>
<i>hymni</i>	<i>гимн</i>	<i>инелмаморо</i>
<i>informaatio</i>	<i>информация</i>	<i>кулянь пачтямо</i>
<i>jälkiruoka</i>	<i>десерт</i>	<i>ламбамо ярсамопель</i>
<i>kansallisuus</i>	<i>народность,</i>	<i>раськелма</i>
<i>kansatiede</i>	<i>этнография</i>	<i>раськеде наука</i>
<i>kielentutkija</i>	<i>лингвист</i>	<i>кельзодыця</i>
<i>kielitiede</i>	<i>лингвистика</i>	<i>кельнь тонавтнема</i>
<i>kokemusperäinen</i>	<i>эмпирической</i>	<i>опыт лангс нежедезь</i>
<i>käsikirjoitus</i>	<i>рукопись</i>	<i>кельзёрмадовкс</i>

<i>maanosa</i>	<i>континент</i>	<i>масторбелькс</i>
<i>näyttely</i>	<i>выставка</i>	<i>невтнема</i>
<i>ominaisuus</i>	<i>качества</i>	<i>ёнкс</i>
<i>postinkantaja</i>	<i>почтальон</i>	<i>сёрмань кандтница</i>
<i>tasa-arvo</i>	<i>равноправия</i>	<i>вейкендямочи</i>
<i>öljy</i>	<i>нефта</i>	<i>модаой stb.</i>

Ugyanakkor jó lenne „elerzásítani” például: *kielioppi* ~ *грамматика*, *käsi kirja* ~ *справочник*, *patsas* ~ *статуя*, *ylioppilas* ~ *студент* stb. Persze, jó néhány olyan – régebbi ideológiai, esetleg újabb keletű „kommerciális” – kifejezés is található a szótárban, amely még nem lépett az erzává válás útjára, pl.: *dialektiikka* ~ *диалектика*, *imperialismi* ~ *империализма*, *interventio* ~ *интервенция*, *kansanoikeus* ~ *нарсуд* (*народной суд*), *liikeraankki* ~ *коммерциянь банка*, *opportunisti* ~ *оппортунизма*, *patriotismi* ~ *патриотизма*, *perustuslaki* ~ *конституция* stb. Néhol rendkívül leleményesnek tűnnek az erza megfelelők: *pikaluiistelija* ~ *нурька ютконь конькасо чииця*, *kansainväliset urheilukilpailut* ~ *масторютконь спортсо пелькстамот* stb.

Mivel egy ilyen típusú szótár elsősorban nyelvészeknek szól, érdemes megvizsgálni a nyelvészeti szókincs természetét. Úgy tűnik, ebben a szótárban e szakszókincs még csak az erzává válás elején tart, ugyanis számos kifejezést még oroszul (ill. latin formában) adnak meg a szerkesztők (*kaasus* ~ *надеж*; *instrumentaali* ~ *творительной надеж*; *genetiivi* ~ *родительной надеж*, *генитив*; *akkusatiivi* ~ *винительной надеж*, *аккузатив*; *fonetiikka* ~ *фонетика*; *lauseoppi* ~ *синтаксис*; *adjektiiv* ~ *пролагательной, адъектив*; *liite* ~ *аффикс*; *verb*in *kielteiset muodot* ~ *гаголонь отрицательной формат* stb.). Vannak azonban biztató jelek: *lause* ~ *предложения*, *valricsme*; *sapasto* ~ *валбусмо*, *leksika*; *lainasana* ~ *саень вал*; *sukikieli* ~ *раскень кель* stb.

A szótár végén a szerkesztők ragozási táblázatokat adnak közre: a finn névszók 51 és az igék 27 ragozási mintája segítséget nyújthat a finnül tanuló mordvinok számára, azonban talán jó lett volna az erza paradigmákat (illetve legalább a fő ragozási táblázatokat) is megadni. A paradigmák után a finn fokváltakozás rövid áttekintését olvashatjuk.

Nagyon hasznos a szótár legvégén közreadott lista (*Эрзянь ды мокшонь кельтнень коряс валкстнэ*), a mordvin szótárak, szójegyzékek 46 tagú listája, amelyben a kétnyelvű (orosz/finn/magyar/német–mordvin) szótárak mellett helyet kapnak a helyesírási, a toponimikai, a frazeológiai, az etimo-

lógiai és a szinonimaszótárak egyaránt.

A szótár 17 000 címszót tartalmaz, ez lényegesen meghaladja a sorozatban korábban megjelent két kötet szóállományát (az erza–finn szótár 12 000, a moksa–finn szótár 9 000 címszavas).

A szerkesztők az erza adatokat cirill betűs transzkripcióban adják meg, hasonlóan az erza–finn szótárhoz. Véleményem szerint feltétlenül meg kellett volna adni a latin betűs átírást is, ugyanúgy, mint a moksa–finn szótár szerkesztői tették. A szerkesztők, mint ahogy az előszóban írják, az 1993-ban elfogadott erza helyesírási elveket alkalmazzák, amelynek egyik legfontosabb eleme az összetett szavak határán jelentkező zöngésségi korreláció jelölése.

Az Alhoniemi, Agofonova és Moszin szerkesztésében megjelent finn–erza szótár újabb jelentős művel gazdagította a mordvin szótárirodalmat, s gyakorlatiassága, nyelvújító törekvései és világos szerkesztésmódja jóvoltából valószínűleg rövid időn belül a mordvin szakemberek fontos kézikönyvévé válik.

MATICSÁK SÁNDOR